

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Тетяни Василівни Куцир «Народне вбрання Опілля останньої третини ХІХ – першої половини ХХ століття: класифікація та композиційні особливості декору», подану на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.06 – декоративне і прикладне мистецтво

До пріоритетних завдань мистецтвознавчої науки на всіх етапах її розвитку відносимо завдання збереження національної спадщини, проблему взаємодії традицій та інновацій. *Актуальність поданої до захисту дисертації* Тетяни Василівни Куцир пояснюється необхідністю аналізу, зібрання, опису зразків народного вбрання Опілля – історико-етнографічного регіону, який відповідно до тенденції дослідників першої половини ХХ ст зникає з традиційного районування України. У зв'язку з цим відомості про мистецтво і матеріальну культуру цього району подаються у контексті розвитку мистецтва Західного Поділля, Бойківщини (за етнографічним розподілом), Галичини і Прикарпаття (за історико-географічним розташуванням). Об'єднуються при цьому і комплекси народного вбрання, не враховуючи унікальні відмінності у матеріалах, крої, компонованні декору, орнаментальних мотивах. Логічним і обґрунтованим кроком стало визначення мети представленого дослідження – аналіз технічних і орнаментальних особливостей декору народного вбрання Опілля, втілених у художньому текстилі, вибійці, плетінні, вишивці, аплікації, в'язанні.

За результатами тривалого періоду виконання завдань дослідження – ретельного вивчення значного масиву наукових літературних і візуальних джерел, дисертантка повною мірою обґрунтувала і представила народне чоловіче і жіноче вбрання Опілля як комплексне унікальне явище, окреслюючи характерні конструктивні засади, варіативність їх поєднання у комплексі, класифікацію декору за пластичними особливостями, характеризуючи матеріали і техніки виконання декору, особливості кольорової палітри. Наукові пошуки і результати викладено у логічну структуру: дисертація містить 4 розділи, список використаних джерел, ілюстрації, глосарій.

У *вступі*, відповідно до вимог, викладені всі необхідні структурні складові. Сформульовані об'єкт і предмет дослідження цілком відповідають порушеній проблематиці. Викладені позиції *наукової новизни* є виваженими і обґрунтованими, серед них слід відзначити введення у науковий обіг значної кількості польових експедиційних інтерв'ю та фотоматеріалів автентичного вбрання Опілля з Перемишлянщини, Рогатинщини та Бережанщини.

Аналізуючи ступінь висвітлення проблеми в літературі (п.1.1) авторка звертається до праць мистецтвознавчого, етнографічного, історичного напрямків, виокремлює характеристики різних компонентів одягу у композиційній єдності та розмаїтті декору. Перш за все приваблює увагу ключова категорія дослідження «українська ноша» разом з часто вживаними «народний стрій», «ансамбль народного вбрання», комплекс традиційного вбрання». Відповідно цьому, зустрічаємо формулювання, такі як «мистецька вартість української ноші» (с.3 дисертації) «автентична ноша етнографічного регіону» (с.20 дис.). Наданням переваги саме такому формулюванню, авторка підкреслює самотність культури

досліджуваного регіону, походження та історичне коріння вбрання із доморобними матеріалами, давніми принципами крою і формотворення.

Приваблює не лише послідовний ґрунтовний аналіз праць з вивчення опільських пам'яток, а й певна оцінка і класифікація праць з висвітлення особливостей народного вбрання за хронологічним принципом – від др. пол. XIX ст. до початку XXI століття. Проведення ґрунтового аналізу значного масиву літератури дозволило дисертантці виділити маловисвітлені та недостатньою мірою розроблені позиції: «При дослідженні народного одягу чи вишивки неодмінно присутній аналіз зразків, які походять з Опілля, проте, саме етнографічний район не виділяється і особливості його декорування не аналізуються» (с. 41-42 дис.).

Виконуючи завдання дослідження, авторка використала розмаїті за функцією і змістом джерела (п.1.2): збірки народного одягу державних і приватних музеїв і архівів Західної України та м. Києва, світлини з приватних збірок, твори образотворчого мистецтва (малюнки, акварелі, гравюри, живопис художників і дослідників костюма); фотоілюстративні матеріали зі схемами вишивок, орнаментальних мотивів і народного одягу, усні описи вбрання, особливостей матеріалів і технік, отримані під час польового дослідження території Опілля авторкою.

Методологія дослідження базується на системному підході, що дозволило подати народне вбрання як «...багатоаспектну цілісність, суть якої визначається її структурною складністю, а структура – її основними функціями» (с. 47 дис.). Обраний обґрунтований методологічний інструментарій відповідає проблематиці й характеру дослідження.

Текстова частина розділу 2 «Компоненти ансамблю народного одягу Опілля» у поєднанні з ілюстративним рядом репрезентує жіночий і чоловічий натільний, поясний, нагрудний, верхній одяг. Закомпоновані у додатку фото елементів одягу, фото мешканців територій Опілля початку XX ст., малюнки, гравюри і живопис утворюють переконливий і змістовний наочний ряд.

Кожен з елементів вбрання має свої специфічні риси, пов'язані з традиціями часових рамок дослідження, і їх аналіз і опис вимагають знання специфічної термінології народного строю, орієнтації в матеріалах, техніках, орнаментальних мотивах, тонкощах пошиття повсякденного і ошатного одягу і багатьох інших факторах соціального та історичного характеру, – і обізнаність дисертантки в усіх цих аспектах ми відчуваємо у викладеному тексті. Слід відзначити високий рівень наукової етики стосовно влучних і конкретних посилань на джерела, як наукові літературні, так і зразки музейних експозицій: у тексті чітко бачимо застосовані джерела стосовно найменших подробиць; у такий спосіб зміст набуває аргументованості й доказовості.

У висновках до розділу дисертантка виділяє два етапи розвитку компонентів народного вбрання Опілля: остання третина XIX – 10-ті рр. XX ст. (традиційні доморобні матеріали, давні принципи крою, стале поєднання компонентів у ансамбль) і 20-50 рр. XX ст. (промислові матеріали, зближення принципів крою і формотворення з міськими тенденціями, зміни технік і оздоблення).

У розділі 3 «Матеріали та техніки в системі декоративних засобів вбрання» подано класифікацію декору (п.2.1), матеріали для пошиття і оздоблення (п. 2.2), техніки виконання (3.3).

Під категорією «декор» авторка розуміє усю сукупність композиційних засобів, об'ємних, конструктивних чи площинних, найрізноманітніших за поєднанням, які взаємодіють як цілісний художній ансамбль; класифікує його за способом носіння, за пластичними ознаками, за способом нанесення і техніками виконання. Відповідно до пластичних ознак виділяє об'ємний, конструктивний та площинний види декору, візуалізує класифікацію у схему.

Характеризуючи матеріали, Т.В.Куцир зосереджує увагу на характеристиках як художньо-естетичного характеру, так і аспектах функції й доцільності; на осередках і специфіці виробництва тканин. Ретельно проаналізовано етап заміни домотканої сировини фабричною, що припадає на др. пол. XIX ст.; охарактеризовано принципи, за якими розподіляли тканини полотняного, саржевого і комбінованого переплетення для пошиття компонентів народного вбрання Опілля.

Техніки виконання декору авторка аналізує залежно від матеріалу: для полотна – ткацтво, вишивка, для сукна чи шкіри – аплікація шкірою, сукном, хутром). Ґрунтовно розкрито характерні риси основних ткацьких декоративних технік, прийоми і процес плетіння, в'язання. Аналізуючи поверхневі техніки нанесення орнаменту на готове полотно, авторка зупиняється на вибійці, а щодо опільської вишивки – наводить і характеризує цілу низьку характерних технік («хрестик», «низинка», «лиштва»; лічилні – «занизування», «набирування», «поверхниця», «вирізування» тощо) і швів («городоцький шов», «верхоплут», «ретьязь», мережки та ін.). Не оминає авторка в своєму аналізі і західноєвропейської моди на вишивку бісером, яка поширилася в компонентах опільського народного вбрання на початку XX століття. У підрозділі подано не лише характеристику технік, а й способи і послідовність їх виконання на тому чи іншому виді одягу.

У розділі 4 «Композиційні особливості декору», як і у попередніх, наголошується на органічному поєднанні різних видів декору. Аналізуються схеми розміщення декору (4.1) – конструктивного, площинного, структурного і поверхневого; типи орнаменту та домінантні мотиви (4.2), колористика декору (4.3).

Знову хочеться наголосити на доцільності й відповідності висвітленого матеріалу представленим ілюстраціям – конкретним фрагментам виробів (манжет, комір, рукав), на увазі до деталей, блискучому володінні термінологічним апаратом народного вбрання. Якщо у розділі 2 опис елементів вбрання мав численні посилання, то розділи 3 і 4 містять власний аналіз.

Обґрунтовані висновки відповідають поставленим меті й завданням дослідження і надають повне уявлення про його результати.

Високий рівень фахівця і широка ерудиція науковця характеризують всі структурні складові роботи. Уведені до наукового обігу матеріали і викладені узагальнення доводять актуальність і необхідність проведеного дослідження. Ясною мовою з притаманним авторці власним науковим стилем доведено практичне значення результатів представленої праці, які «...дозволять не лише уточнити реконструкції народного вбрання у музейних колекціях чи книжкових виданнях, але й сприяти проникненню естетики традиційної ноші у моделювання сучасного одягу, яке позбавить останнє космополітичної безликоності» (с.21 дис.). Все це спонукає висловити побажання знайти можливості виходу опрацьованого

матеріалу за межі наукових і освітніх установ і стати доступним як для кола фахівців спеціалізацій з дизайну, моделювання і реконструкції костюма, так і для широкої аудиторії, наприклад, у вигляді ілюстрованого видання за матеріалами дисертації, також шляхом публікування на онлайн-ресурсах матеріалів щодо історії походження і характерних ознак унікальних різновидів народного вбрання Опілля.

Високо оцінюючи рівень дослідження, слід зупинитися на зауваженнях рекомендаційного характеру:

- 1) Наводячи методологічну основу у вступі, дисертантка називає «метод мистецтвознавчого аналізу» (с.24 дис.), при цьому не конкретизуючи, який саме з методів мистецтвознавчого аналізу застосовано – образно-стилістичного, формального аналізу чи інший;
- 2) Слід уникати термінів із суб'єктивним забарвленням, характеризуючи окремі елементи одягу, наприклад: замість «плічико» – «плече» (с.55), замість «комірчик» – «комір» (с.56);
- 3) Бажано включати хоча б стислі відомості щодо походження назв складових одягу, що посилює би інформативну функцію роботи.

Висловлені зауваження не впливають на високу оцінку представленої праці. На основі вивчення дисертації, автореферату та публікацій за результатами дослідження, можна констатувати:

- 1) Дисертація Т.В. Куцир є самостійною і завершеною працею, виконаною на належному рівні, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують актуальну проблему дослідження особливостей мистецької традиції в ансамблях народного вбрання Опілля як цінного джерела та основи для розвитку сучасного декоративного мистецтва і творення національного культурного обличчя України;
- 2) Основні результати дослідження достатньою мірою висвітлено у 14 статтях, 5 з яких є фаховими виданнями та включені до міжнародних наукометричних баз. Робота пройшла належну апробацію шляхом доповідей на 17 міжнародних і всеукраїнських конференціях і симпозиумах;
- 3) Автореферат є ідентичним за змістом дисертації та повною мірою відображає її структуру і зміст.

Отже, дисертаційне дослідження «Народне вбрання Опілля останньої третини XIX – першої половини XX століття: класифікація та композиційні особливості декору» за структурою, змістом, викладом, обґрунтованістю і новизною наукових положень і висновків відповідає чинному Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань, а її автор – *Тетяна Василівна Куцир* заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.06 – декоративне і прикладне мистецтво.

Офіційний опонент:

доктор мистецтвознавства, професор
кафедри художнього моделювання костюма
факультету дизайну
Київського національного університету
технологій та дизайну

